

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Μέση Εκπαίδευση

*Συστηματική επιμόρφωση Φιλολόγων στη
διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας
στο Γυμνάσιο*

Δρ Ειρήνη Ροδοσθένους,
Φιλολόγος, Λειτουργός του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Κριτική σκοπών και στόχων

- Οι σκοποί και οι ειδικότεροι στόχοι είναι σαφές ότι ποικίλλουν και συχνά μπορεί να θεωρούνται από τον διδάσκοντα πολλοί και ιδανικοί, γι' αυτό ίσως και ανέφικτοι.
- **Όμως** πρέπει ο διδάσκων να γνωρίζει το εύρος των σκοπών και στόχων και στη συνέχεια να ορίζει **με ακρίβεια** τι επιδιώκει σε κάθε ενότητα διδασκαλίας, γιατί με βάση τις επιδιώξεις και τους στόχους οργανώνουμε τη διδακτική μας προσέγγιση, διαφορετικά κινούμαστε τυχαία, αυτοσχεδιάζουμε και συχνά αυθαίρετούμε.

Άξονες γνωστικού περιεχομένου

- Ακούω και κατανοώ (κώδικες προφορικής επικοινωνίας, αξιολόγηση πληροφοριών και επιχειρημάτων)
- Μιλώ (κώδικες προφορικής επικοινωνίας)
- Διαβάζω και κατανοώ (σήματα και κώδικες γραπτής επικοινωνίας, ποικιλία κειμενικών ειδών)
- Γράφω (κώδικες γραπτής επικοινωνίας)

Οργάνωση της διδασκαλίας

- Τι διδάσκω και γιατί το διδάσκω;
- Ποιον διδάσκω;
- Πώς διδάσκω;
- Πως κατανοώ τα αποτελέσματα της διδασκαλίας;

Καλλιέργεια δεξιοτήτων κατά τη διδασκαλία της Γλώσσας

- Δεξιότητα της κατανόησης του **προφορικού** λόγου
- Δεξιότητα της κατανόησης του **γραπτού** λόγου
- Δεξιότητα της παραγωγής **προφορικού λόγου**
- Δεξιότητα της παραγωγής **γραπτού λόγου.**
- Γνώση **λεξιλογίου** ενότητας και ορθή αξιοποίησή του
- Γνώση **γραμματικοσυντακτικών** φαινομένων και λειτουργική αξιοποίησή τους.

✓ Δεξιότητα της κατανόησης του προφορικού λόγου

- Μια δεξιότητα κατά την οποία αναμειγνύονται τόσο φυσικές/σωματικές όσο και διανοητικές ψυχολογικές διαδικασίες, η ακρόαση και η κατανόηση.
- Ο ακροατής πρέπει να κατανοεί μεγαλύτερες ενότητες λόγου, καθώς επίσης κι ένα σύνολο παραγλωσσικών στοιχείων, όπως ο επιτονισμός, οι χειρονομίες, η έκφραση του ομιλητή.

- Η κατανόηση προφορικού λόγου βασίζεται και εξαρτάται από στοιχεία που σχετίζονται τόσο με το ίδιο το κείμενο όσο και με πολιτιστικά-πολιτισμικά στοιχεία μιας συγκεκριμένης κοινότητας.

Επισημάνσεις:

- Σε κάθε περίπτωση ο ακροατής οφείλει να παρακολουθεί **λόγο** με συγκεκριμένη ροή, η οποία εξαρτάται από τον ομιλητή, που αποφασίζει πόσο γρήγορα και πόσο αναλυτικά θα παρουσιάσει τις πληροφορίες που μεταδίδει.
- Στις περισσότερες περιπτώσεις ο στόχος του δέκτη είναι κυρίως η άντληση πληροφοριών.
- Η συμμετοχή στον προφορικό λόγο χαρακτηρίζεται από ενεργητικότητα, αφού ο ακροατής πρέπει να δηλώσει τον βαθμό κατανόησης του μηνύματος που έλαβε με την απάντηση που θα κληθεί να δώσει άμεσα.

Σε περιπτώσεις καθημερινής επικοινωνίας:

Ο ακροατής/μαθητής:

- εκτός από τις πληροφορίες που δέχεται μέσω του λόγου του συνομιλητή του, **αντλεί σημαντικές πληροφορίες από οπτικά ερεθίσματα που δέχεται**, όπως π.χ. τα παραγλωσσικά στοιχεία.
- **Δίνει πληροφορίες στον συνομιλητή του, αν είναι ζωντανή επικοινωνία**, σε τακτά διαστήματα (με το βλέμμα ή με κινήσεις) σχετικά με το αν κατανοεί τα όσα ακούει.
- Έχει τη δυνατότητα **να ζητήσει οποιεσδήποτε διευκρινίσεις** (επανάληψη της φράσης, αργότερο ρυθμό κτλ) προκειμένου να αντιμετωπίσει πιθανές δυσκολίες κατανόησης. Δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο κάποιος ακροατής να αντιδρά μόνο στο τέλος της ομιλίας του συνομιλητή του.

Δυσκολίες των μαθητών στην κατανόηση προφορικού λόγου: Δυσκολίες και λύσεις

- **ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ**

1. Ο ρυθμός και το επίπεδο της ομιλίας του πομπού
2. Η διαφορετική αντίληψη των αναφορών και της δομής του λόγου, που αντανακλάται και εκφράζεται στα κείμενα, γραπτά ή προφορικά
3. Η αδυναμία της βραχυπρόθεσμης μνήμης να συγκρατήσει την πληροφορία που παίρνει και να την αναπαραγάγει αμέσως σε γραπτό λόγο.

Σκοπός της διδασκαλίας της κατανόησης προφορικού λόγου

- **Οι μαθητές/τριες:**
- α) να αποκτήσουν την ικανότητα να ανταποκρίνονται επιτυχώς στις καθημερινές περιστάσεις επικοινωνίας που εμπλέκεται η συγκεκριμένη δεξιότητα.
- β) να κατανοήσουν τα προβλήματα που έχουν σε αυτή τη δεξιότητα και να αναπτύξουν τις στρατηγικές που θα τους βοηθήσουν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.
- γ) να συμμετέχουν ενεργητικά και να μην είναι παθητικοί ακροατές.

- δ) να υπάρχει ουσιαστική σύνδεση μεταξύ των δεξιοτήτων που αναπτύσσονται στο μάθημα, αφού στην καθημερινή ζωή η δεξιότητα κατανόησης προφορικού λόγου συνδέεται άμεσα με άλλες, κυρίως παραγωγικές, δεξιότητες.
- ε) τέλος, μέσω της ανάπτυξης της δεξιότητας της κατανόησης προφορικού λόγου είναι απαραίτητο οι μαθητές να αναπτύξουν κριτική επίγνωση της γλώσσας, να είναι ικανοί να διακρίνουν και να κατανοήσουν τη στάση και τη θέση του πομπού απέναντι στο θέμα για το οποίο αυτός εκφράζεται.

προφορικός λόγος

- **αφετηρία:**

σφάλματα διατύπωσης, άστοχες φραστικές επιλογές ή δισταγμός του μαθητή για την καταλληλότητα μιας φράσης

✓ διόρθωση λαθών

Στόχος του εκπαιδευτικού είναι να φροντίζει, ώστε ο μαθητής

- να εκτίθεται συχνά σε παραγωγή λόγου
- να εμπλέκεται στα δρώμενα για να παράγει προφορικό λόγο «σκόπιμα» διατυπωμένο.

1. Κατάκτηση κειμένου

Σημαίνει:

- α) να γίνει κατανοητό για τι είδους κείμενο πρόκειται και σε ποιες επικοινωνιακές συνθήκες παρήχθη και
- β) να αποσαφηνιστεί το περιεχόμενο τυχόν άγνωστων λέξεων.
- Καλός τρόπος ελέγχου της κατανόησης του κειμένου είναι η απόδοση του νοήματος και καλύτερος της περίληψης.

Στρατηγικές για καλλιέργεια δεξιοτήτων

- Καταιγισμός ιδεών/λεξιλογίου
- Ενεργοποίηση προϋπάρχουσας γνώσης
- Προβλέψεις
- Προσοχή
- Αναγνώριση της δομής του λόγου
- Σημειώσεις
- Επανάληψη
- Συνεργασία
- Κατανόηση της σκέψης και των συναισθημάτων των άλλων
- Αυτοέλεγχος

Δραστηριότητες I

- Οι καλύτερες δραστηριότητες είναι αυτές που οδηγούν τους μαθητές να καλλιεργήσουν διάφορες στρατηγικές κατανόησης, έτσι ώστε να τους καταστήσουν ικανούς αναγνώστες και ακροατές σε περιστάσεις που δεν περιορίζονται στις ανάγκες της τάξης.

Δραστηριότητες II

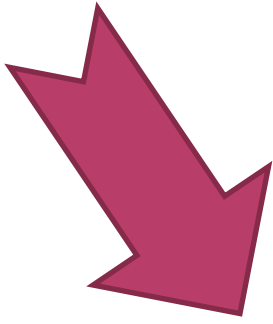
- Επιλογή ειδών κειμένων, που προσφέρονται για την ανάπτυξη της δεξιότητας της κατανόησης του προφορικού λόγου.

- **προφορικά, γραπτά, υβριδικά, ψηφιακά και πολυτροπικά κείμενα χρηστικά και λογοτεχνικά, που ανήκουν σε διάφορα κειμενικά είδη:**

αιτήσεις, αινίγματα, ανακοινώσεις, ανέκδοτα, απομνημονεύματα, αρχικές σελίδες ιστότοπων, αφηγήματα, βιογραφικά, γελοιογραφίες, δελτία καιρού, διαγράμματα, διαλέξεις, διάλογοι, διαφημίσεις, διηγήματα, δοκίμια, ειδήσεις, επιστολές, επιφυλλίδες, ηλεκτρονικά μηνύματα, θεατρικά έργα, κατάλογοι, κόμικς, κριτικές, λεζάντες, μικρές αγγελίες, μυθιστορήματα, νομοθετικά κείμενα, οδηγίες χρήσης, παραμύθια, πινακίδες, ποιήματα, πρακτικά συνεδριάσεων, προσκλήσεις, πίνακες, ρεπορτάζ, συμβόλαια, συνεντεύξεις, συνταγές, συστατικές επιστολές, τουριστικοί οδηγοί, τιμολόγια κοινωφελών οργανισμών, χάρτες, πιστοποιητικά, τραγούδια και άλλα.

Είναι σημαντικό ο/η εκπαιδευτικός:

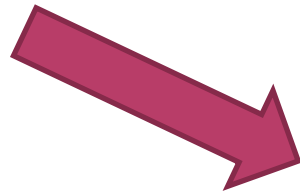
- Πριν ξεκινήσει η ακρόαση του προφορικού κειμένου ή η ακρόαση μιας συζήτησης να προσανατολίζει τους μαθητές τόσο ως προς το θέμα του κειμένου όσο και ως προς τη δραστηριότητα που θα κάνουν.
- Να βοηθά τους μαθητές να ενεργοποιούν γνωστά τους σχήματα και έτσι να διευκολύνεται η κατανόησή τους.

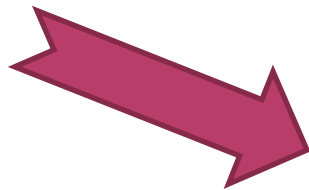
- Είναι σημαντικό οι μαθητές να έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν επανάληψη της πληροφορίας και περισσότερες διευκρινίσεις, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η κατανόηση του κειμένου και να ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους για τις δυνατότητές τους στη συγκεκριμένη δεξιότητα.

Συνδυασμός δεξιοτήτων

- αυθεντικός και ρεαλιστικός ο χαρακτήρας της κατανόησης προφορικού λόγου, όταν συνδυάζεται με τις υπόλοιπες δεξιότητες.

με την παραγωγή προφορικού λόγου, αφού οι ακροατές αποτελούν μέλη της συνομιλίας στην οποία εναλλάσσονται οι ρόλοι ακροατή και ομιλητή.

με την παραγωγή γραπτού κειμένου

Ένα παράδειγμα διδασκαλίας:

- Τάξη Α΄, ενότητα 4η, «Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου».

- Συζήτηση με αφορμή τον τίτλο/ εστίαση με αφορμή τη συνεκφορά: διατροφή-υγεία.
- Εξήγηση από τους μαθητές των εννοιών : διατροφή, δίαιτα, διαιτολόγιο.
- Ερωτήσεις / προοργανωτές (π.χ. Τι γνωρίζουν σχετικά με το θέμα; Απασχολεί η διατροφή τον σύγχρονο άνθρωπο; Γιατί;/ παχυσαρκία, ανορεξία, βουλιμία κλπ.).

- Προσωπικές /οικογενειακές και γενικότερα διατροφικές συνήθειες (πρωινό, ταχυφαγεία, γλυκά κ.ά).

Στρατηγική της παρατήρησης

- **Κείμενο 1: οικεία και μη στοιχεία κειμένου**

Ακρόαση κειμένου και άντληση πληροφοριών

<http://www.youtube.com/watch?v=nPrFdGDsszA>

- Κείμενο 3 και μελέτη σ. 62 (Πόσο ακολουθείτε τη μεσογειακή διατροφή; σε ποια σημεία της προσεγγίζετε, που αποκλίνετε;)

<http://www.youtube.com/watch?v=pojiZxrz6bU>

ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

- Η κατανόηση γραπτού λόγου είναι αναμφίβολα μια πολύπλοκη διαδικασία που εμπλέκει δύο μέρη: **το κείμενο και τον αναγνώστη**
- Είναι μια αναζήτηση για νόημα που απαιτεί από τον αναγνώστη να συμμετάσχει ενεργά στη δεξιότητα αυτή.
- Η κατανόηση γραπτού λόγου βασίζεται στην ανάγνωση και κατανόηση των λέξεων που απαρτίζουν ένα κείμενο.

Κατανόηση του γραπτού λόγου: προβλήματα και λύσεις

- Δεξιότητα που προκαλεί λιγότερο άγχος στους μαθητές σε σχέση με τις υπόλοιπες δεξιότητες.
- ✓ το κείμενο βρίσκεται μπροστά στον μαθητή, ο οποίος μπορεί ανά πάσα στιγμή -μέσα στα χρονικά πλαίσια που έχουν δοθεί από τον διδάσκοντα- να ανατρέξει σε δυσνόητα σημεία του κειμένου.

Δυσκολίες

- Αργός ρυθμός ανάγνωσης, επειδή επικεντρώνουν την προσοχή τους σε κάθε λέξη ξεχωριστά.
- Επιφανειακή ανάγνωση, χωρίς να εμβαθύνουν στο νόημα του κειμένου.
- Κείμενα με άγνωστο λεξιλόγιο που τους δυσκολεύει στην ανάγνωση και στην κατανόηση του νοήματος.

Τρόποι αντιμετώπισης

- **Στρατηγικές ανάγνωσης**, ώστε να επιτύχουν μια ουσιαστική κατανόηση του κειμένου, όπως να συμπεραίνουν το νόημα από τα συμφραζόμενα
- **Παρότρυνση** προς τους μαθητές να διαβάζουν περισσότερο στον ελεύθερο χρόνο τους και όχι μόνο για τις ανάγκες του μαθήματος.
- **Κίνητρα** στους μαθητές για να εμπλακούν σε μια ανάγνωση του κειμένου που θα είναι ουσιαστική και κριτική και όχι επιφανειακή.

-
- Σωστή επιλογή κειμένου από τον εκπαιδευτικό. Το κείμενο πρέπει να ταιριάζει στο μαθησιακό και ηλικιακό επίπεδο του μαθητή, να είναι κατάλληλα επιλεγμένο ώστε να ταιριάζει, όσο είναι δυνατόν, στα ενδιαφέροντα των μαθητών και να ανταποκρίνεται στις επικοινωνιακές τους ανάγκες.

Σκοπός της διδασκαλίας της κατανόησης του γραπτού λόγου

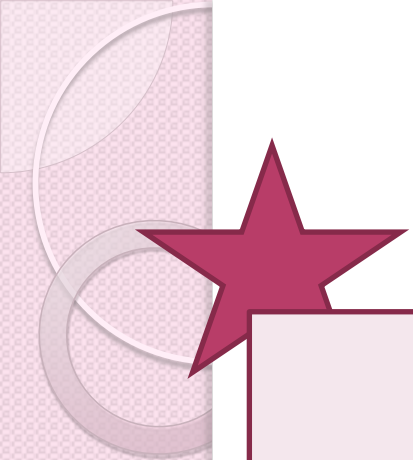
Ο εκπαιδευτικός:

- α) να προετοιμάσει κατάλληλα τους μαθητές, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν κατάλληλα σε αυθεντικές περιστάσεις κατανόησης γραπτού λόγου και να φέρει τους μαθητές σε επαφή με μια ποικιλία κειμένων και περιστάσεων και να τους προετοιμάσει κατάλληλα.
- β) να εκπαιδεύσει τους μαθητές σε τεχνικές και στρατηγικές που θα τους βοηθήσουν να αντεπεξέλθουν με αποτελεσματικότητα στην κατανόηση γραπτών κειμένων.

Στρατηγικές για την ανάπτυξη της κατανόησης του γραπτού λόγου

- Γρήγορη ανάγνωση
- Εστίαση της προσοχής για τον εντοπισμό της γενικής ιδέας του κειμένου (γενική προσοχή)
- Εστίαση της προσοχής για τον εντοπισμό συγκεκριμένων πληροφοριών (επιλεκτική προσοχή)
- Αξιοποίηση συμφραζομένων για την κατανόηση του νοήματος

-
- **Αναγνώριση δομικών στοιχείων του γραπτού λόγου**
 - **Λεπτομερής ανάγνωση**
 - **Χρήση πηγών**
 - **Ενεργοποίηση προϋπάρχουσας γνώσης**
 - **Καταιγισμός ιδεών**
 - **Συνεργασία**
 - **Αντίληψη της σκέψης και των αισθημάτων των άλλων**
 - **Ανασυνδυασμός**

Κατανόηση γραπτού λόγου

ΕΡΓΑΣΙΑ

- Να δημιουργήσουν ένα πρόγραμμα υγιεινής διατροφής για μια βδομάδα.
- Θα πρέπει να αξιοποιήσουν συγκεκριμένο λεξιλόγιο, που αφορά σε διάφορα είδη τροφών.
- Θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν και άλλες πηγές.
- Η εργασία να παρουσιαστεί στην τάξη προφορικά και να δεχθούν τα σχόλια των συμμαθητών τους.

Αξιολόγηση:

α) για την κατανόηση του κειμένου:

- διαγιγνώσκεται η ικανότητα του μαθητή να συλλάβει το βασικό νόημα, τις επιμέρους ιδέες, την επιχειρηματολογία, τα συναισθήματα (ανάλογα με το κείμενο). Επίσης αξιολογούνται οι γνώσεις του σχετικά με τα ζητήματα που θίγονται στο κείμενο.

β) για τη δραστηριότητα παραγωγής λόγου:

- μετασχηματισμός κειμένων π.χ. από άρθρο σε γράμμα / επιστολή.
- Ως προς την παραγωγή λόγου μπορούμε να αξιολογήσουμε το κείμενο με βάση
 - την προθετικότητα
 - τα στοιχεία αποδοχής του κειμένου ως συνόλου ως προς τον δέκτη
 - τις περιεχόμενες συνθήκες
 - τα κειμενικά χαρακτηριστικά του κάθε είδους.

- α) γραπτές δοκιμασίες, διάρκειας λίγων λεπτών ως και μιας διδακτικής ώρας, κατά περίπτωση(διαμορφωτικές:χρήσιμες για διδάσκοντα και μαθητές)
- β) συνθετικές δημιουργικές εργασίες
- γ) τελική.